

Geurt Casteleyn had afgemonsterd. Hij was als lichtmatroos met een korenschip naar de Oostzee geweest – maar toen „De Olijfboom” op de rede van Texel ankerde, had de schipper daar de tijding vernomen, dat de Hoogmogende Heren Staten-Generaal der Zeven Verenigde Nederlanden in de oorlog tussen Denemarken en Zweden de kant van de Denen hadden gekozen. Dat betekende, dat voorlopig de vaart naar de korenhavens van Pommeren en Polen verre van veilig wezen zou, en Geurt had zich al dadelijk voorgenomen, een schip te zoeken dat ergens-anders-heen bestemd zou wezen. Erg vond hij dat niet: het lokte hem, om ook andere zeeën te bevaren en andere landen te zien dan die, vanwaar hij nu keerde. En toen „De Olijfboom” – de Zuiderzee over – het Buiten-IJ bij Amsterdam opgevaren was, toen de bemanning met de plunjezakken op de schouder het schip ging verlaten, had Geurt aan de schipper gezegd: „Ik weet niet, of ik vooreerst terug kom. Als ik monstere kan met een andere bestemming . . .”

„Je doet maar,” had de schipper geantwoord. „Denkelijk duurt het maanden, eer we weer door de Sont stevenen.”

Geurt had niet onmiddellijk zijn best gedaan, een ander schip te vinden. Hij was veel te blij, weer thuis te wezen – en moeder was niet minder blij dan hij. Blij om het geld, dat hij thuis bracht en waarvan ze weer enkele maanden leven konden: blij veel meer omdat ze haar jongen gezond en wel terug had. En ze dacht aan haar andere zoon, aan haar oudste . . . Ruim twee jaar geleden was Joost uitgezeild met een straatsvaarder – hij zou naar de Levant. Maar noch van hem noch van zijn schip was ooit meer iets vernomen. Was „De Stad Enkhuizen” vergaan in de stormen van de Golf van Biscaye? Was ze misschien een prooi van de zeerovers geworden, die de Middellandse Zee onveilig maakten? Wie zou het zeggen? Veel werd er in het huisje van de weduwe Casteleyn niet meer over het verloren schip gesproken – maar toch geen dag was Joost uit moeders gedachten en zeker niet

uit haar gebed. Want – het kon toch, o, zeker! het kon toch! dat hij nog keren zou . . .

Een paar weken was Geurt nu in Amsterdam: hij genoot ervan, thuis te zijn, waar moeder voor hem zorgde; waar hij met Jan, die nog bij meester Hanegraaf ter school ging, door de straten dwaalde en langs de kaden: waar hij stoeide met zijn beide zussen . . .

Maar dat kon niet duren: van niets kon de schoorsteen niet roken en wie anders dan hij was kostwinner, nu vader overleden was en Joost niet was teruggekeerd? Dus zocht Geurt een schip – en hij behoefde niet lang te zoeken. Een vlugge, flinke lichtmatroos kon genoeg terecht – en eer het jaar een maand ouder was stond het vast, dat Geurt Casteleyn met „De witte Olifant” een reis zou doen naar Livorno. Hij verheugde er zich op: van andere varens gasten had hij verhalen gehoord over Spanje en Italië; over witte steden aan bruine rotskusten; over het blauwe water van de Middellandse Zee en over wat al niet meer . . . Hij had ook verhalen gehoord over de Algerijnse zeerovers . . . Verhalen, die in het kleine huisje van de weduwe Casteleyn maar al te bekend waren. Want als daar over Joost was gesproken, over het mogelijke lot, dat hem kon hebben getroffen – waren dan niet vaak de zeeschuimers genoemd, die in Tunis en Algiers hun roofnesten hadden? En toen moeder Casteleyn hoorde, dat haar tweede zoon naar dezelfde gevaarlijke streek zeilen zou, vanwaar haar oudste niet was teruggekeerd, was haar een ogenblik de schrik om het hart geslagen. Doch de harde noodzaak van geld verdienen was er – en de jongen moest varen!

„God bescherm je, Geurt,” zei ze. „Je weet, dat ik je met zorg zie gaan – maar het kan niet anders en we zullen elke dag voor je bidden.”

Geurt knikte: zonder dat moeder dat zei, wist hij immers dat ze het deed! Zoals ze het – naar zijn vaste overtuiging – nog steeds deed voor zijn broer.

„Misschien hoor ik wel wat van Joost,” zei hij – al wist hij zelf, hoe gering de kans daarop wezen zou.

Moeder gaf op zijn opmerking geen antwoord. Welk antwoord zou ze ook gegeven hebben? Zo vaak al hadden ze over Joost en over zijn mogelijk lot gepraat – de hoop op zijn terugkeer was nog wel niet in haar hart gestorven, doch ze was zeer zwak . . .

„De witte Olifant” had de ankers gelicht – aan de kade, bij de Schreiers-toren, had moeder gestaan met Jan en de beide meisjes, en ze hadden gewuifd naar de jonge figuur op het achterdek, die dapper met zijn muts ten afscheid zwaaide. Maar toen de torens van Amsterdam kleiner werden en uit het gezicht verdwenen, had Geurt toch een ogenblik de tanden op elkaar moeten klemmen: hij wist, met hoe zwaar een hart moeder hem deze reis zag uitgeilen. Doch hij verzette zich tegen die drukkende gedachten: zeker, er was het gevaar van stormen – dat was er altijd voor een zeeman; er was daar ginds het gevaar van zeerovers – maar zijn schip was een snelle zeiler en het droeg verscheidene stukken geschut! O ja, je hoorde van straatsvaarders die niet terugkeerden en van zeelui, die in handen van de Algerijnen geraakten; maar het aantal Levantschepen dat weer veilig in Amsterdam binnenviel en het aantal zeelui, dat behouden de thuishaven bereikte, was toch altijd aanmerkelijk groter! Nee, geen zorgen voor de tijd.

De reis van „De witte Olifant” verliep aanvankelijk zeer voorspoedig. Van de Duinkerker kapers ondervond het schip geen overlast; in de Golf van Biscaye werd het niet door stormen belopen – wanneer de vaart ook verder zo gelukkig bleef, zou het Livorno, de haven van bestemming, wel een week eerder bereiken, dan reders en schipper hadden berekend.

De vaart bleef niét zo gelukkig.

„De witte Olifant” was de Straat van Gibraltar gepasseerd – was langs de zuidkust van Spanje gekoerst en voer in oostelijke richting. Aan de kim doemden een paar eilanden op: de Balearen, vertelde de bootzman aan Geurt, die naast hem over de verschansing leunde. Aan stuurboord zouden ze die laten liggen – en dan nog een paar dagen, dan was Livorno bereikt... Maar opeens richtte de bootzman zich op – tuurde scherp vooruit. Wat was die stip, die in de verte zichtbaar werd? Die naderbij kwam?

„Ik vertrouw het niet,” mompelde de boots. Hij liep naar het achterdek – maar eer hij iets naar omhoog had kunnen roepen, naar de campagne waar de schipper stond, klonk de stem van de uitkijk in de mastkorf: „Schip vooruit!”

De roep trok niet alleen de aandacht van de schipper – verschillende

matrozen aan dek werden er eveneens door opmerkzaam gemaakt op het naderende vaartuig.

Dat werd snel groter – en aldra was duidelijk te zien, dat ze met een galei te doen hadden. De schipper – om op alle gebeurlijkheden voorbereid te zijn – schreeuwde bevelen en liet klarigheid maken voor het geval, dat er gevochten zou moeten worden. Want een galei was geen koopvaarder; een galei was een oorlogsvaartuig. Het kòn zijn een oorlogsvaartuig van de Fransen of van de Venetianen; het was even zeer mogelijk dat het een Algerijn was, een roofgalei...

Het wàs een roofgalei. Toen de schepen elkaar op een kanonschot afstand waren genaderd, vloog aan de mast van de galei de bloedvlag omhoog; dreunde de losbranding van een kanon over het watervlak... Voor de boeg langs vloog de kogel – een waarschuwing en een aanmaning om vaart te minderen en bij te draaien. Doch daar dacht de schipper niet over; daar wilde de manschap niet van weten! Je overgeven, zonder een schot te lossen, of zonder een bijl of een handspaaak tot verweer te heffen – dat deden Hollandse zeelui niet! „Vuur!” beval de schipper – en hij zag met grimmige voldoening, hoe de losbranding van zijn geschut verwarring wekte aan boord van de aanvaller. Maar die verwarring was gauw hersteld – en als met vernieuwde kracht sloegen de riemen van de galei het blauwe water.

Recht op de Hollander áán kwam de rover – met de duidelijke bedoeling om te enteren. De schipper zag dat, de schipper begreép dat. Begreep ook, dat bij een entergevecht hij en zijn manschap geen schijn van kans hadden tegen de overmacht der zeeschuimers. Ontzeilen de aanvallers! dat was de enige mogelijkheid om schip en vrijheid te redden.

Maar de wind was flauw – „De witte Olifant” kon lang niet zo veel vaart maken als de geroeide galei. Toch deed de schipper een poging: hij probeerde door een onverwachte wending zijn vijand te ontkomen.

Een ogenblik scheen het, als lukte de opzet – doch langer dan een ogenblik ook niet. De galei volgde de koersverandering van de koopvaarder; ze kwam snel, àl te snel langsij! Enterhaken vlogen over – hier en daar lukte het de Hollandse matrozen een entertouw te kappen, maar meer dreggen grepen in het lopende want aan het gangboord; meer haken pakten de verschansing...

„Vecht voor je leven, kerels!” schreeuwde de schipper. En de kerels deden het. Verwoed, verbeten!

Het werd een fel gevecht, man tegen man. Doch lang duurde dat niet – dra waren de Hollanders overmand en stonden ze samengedreven op het achterschip. Moesten daar blijven onder bewaking.

Enkele doden lagen op het dek: Hollanders en Algerijnen. Ze werden over boord gezet.

De gewonden werden zo goed en zo kwaad het ging door hun makkers geholpen: repen linnen, van hemd of kamizool afgescheurd, dienden als wikkels.

Geurt stond te midden van zijn makkers, verbitterd en terneergeslagen. Hij had zich woedend verweerd; had grimmig gevochten voor leven en vrijheid. Ongedeerd was hij uit de strijd gekomen, maar... gevangen man! Hij staarde somber voor zich uit – wat ging er met hem gebeuren?

„Daar komt zo’n struikrover op ons af,” hoorde hij naast zich Pieter Reyling zeggen. Pieter was een oude matroos met een hart van goud en een vuist als een smidshamer. Maar die vuist had hem dit keer weinig geholpen.

Geurt zag op: van het voorschip kwam een forse, donkere kerel naar de gevangenen toe. Naar zijn kledij, meer nog naar zijn houding te oordelen, de kapitein der rovers. Een tweede man – blond, en lichter van huidskleur – liep een paar passen achter hem. Voor de Hollanders bleven de twee staan. De donkere wenkte de blonde naast zich en zei iets tegen hem in een taal, die Geurt niet verstond. De blonde knikte – deed dan een stap verder voorwaarts en richtte zich tot de gevangenen.

Geurt hoorde op – plotseling vol scherpe aandacht. Want de vent sprak Hollands! Want de stem... De stem klonk bekend; klonk vertrouwd! Dat moest... Geurt twijfelde – hij kon, hij wilde niet geloven. Maar zijn twijfel moest hij laten varen, de onwil om te geloven kon hij niet vast houden. Want niet alleen de stem herkende hij – óók het gelaat!

Joost stond voor hem; Joost, zijn verloren broer!

Joost, die nu in naam van de rover-kapitein vertelde, dat ze zouden worden opgesloten in het ruim; dat ze naar Algiers zouden worden gebracht en dat ze dáár – ze konden er onder de vaart al vast over

denken – voor de keus zouden worden gesteld: dienstnemen op een Algerijns schip of slaaf worden . . .

„Slaaf worden is het ellendigste, wat een vrij man overkomen kan! Dienstnemen aan boord van de Algerijnse schepen belooft vrijheid en buit. Een leven vol avonturen en . . .”

„. . . schurkenstreken, waarvoor een eerlijk Hollander zich schaamt!” schreeuwde Pieter Reyling plotseling.

Joost keek naar de man die schreeuwde – wilde hem toesnauwen zijn mond te houden. Maar de woorden bestieven hem op de lippen: náást die man . . .

Met een schok herkende de zeerover zijn broer. Zijn broer, die riep: „Ja, schurkenstreken! Je moest je schamen, Joost!”

Het noemen van de naam gaf even opschudding onder de gevangenen: kende Geurt Casteleyn die Hollandse overloper? En hoe?

De kerel scheen dat niet prettig te vinden: hij maakte tenminste gauw een eind aan zijn toespraak. Een man moest weten, wat hij deed, beweerde hij nog. Je moest niet te gauw veroordelen, wat je niet kende. In elk geval: de gevangenen konden nu vast eens nadenken over wat ze doen zouden.

Hij deed een stap terug – zei weer iets in de vreemde taal tegen zijn kapitein. Die gaf een kort bevel – de gevangenen werden weggebracht . . .

„Ken jij die rover?” vroeg Pieter Reyling, toen ze in het ruim waren opgesloten. Hij zat naast Geurt op de planken – in de donkerte konden ze elkaar niet meer dan vaag zien.

Geurt antwoordde niet dadelijk. Het was moeilijk, te zeggen dat het je eigen broer was, die als een gemene zeeschuimer had mee gedaan om het schip te stelen en de bemanning gevangen te nemen. Maar toen Pieter de vraag herhaalde, vertelde Geurt.

„Da's kwaad, jong,” zei Reyling meewarig. „Da's kwaad. Voor jou – en voor je moeder! Een zoon zo te verliezen is nog erger dan wanneer-ie over boord slaat!”

„Het is voor Joost ook erg,” mompelde Geurt.

Joost zelf scheen het nièt erg te vinden; want hij kwam – was het

de volgende dag? in het donkere ruim wisten de mannen van uur noch tijd! – met een paar anderen de gevangenen hun karig eten brengen. Hij zocht onder die gevangenen zijn broer – begon een gesprek. Dat het verstandig wezen zou, te doen als hij gedaan had. Kans om te ontsnappen kreeg je niet, als je eenmaal in handen van de Algerijnen gevallen was. Daar kon hij van meepraten! En beter een goed schip onder je voeten en de wijde zee om je heen, beter avontuur en buit, dan slaaf ergens aan de Noord-Afrikaanse kust of op de roeibank van een galei.

„Zo denkt iedereen er niet over,” zei Pieter Reyling, die het gesprek aanhoorde.

„Hou jij je er buiten,” snauwde Joost. „Ieder moet voor zich zelf besluiten. En als Geurt verstandig is . . .”

„Als moeder . . .” begon Geurt – Hij kreeg de gelegenheid niet zijn zin af te maken, want zijn broer stond bruusk op.

„Ik heb nu niet verder tijd,” zei hij. „Ze zijn klaar met het uitdelen van eten en ik moet mee naar dek. Als ik alleen achter bleef . . .” Hij klom achter zijn makkers aan de trap op, die naar dek voerde. Een ogenblik later sloeg het valluik dicht en was er in het ruim weer de donkerte.

„Hij doet, alsof dat roversleven hem bevalt,” zei Pieter.

Geurt scheen de opmerking niet te horen – Geurt gaf op de opmerking geen antwoord. Zijn gedachten waren op iets heel anders gericht: „Hij heeft helemaal niet naar thuis gevraagd.”

Zou Joost niet meer om thuis geven?

Joost kwam niet meer bij zijn broer terug: de keren dat er eten werd gebracht was hij niet onder de brengers. Kwam dat, omdat hij niet komen kòn, of niet komen wilde? Geurt vond op deze vragen geen antwoord – en Pieter evenmin. Trouwens: een andere vraag hield hem, hield de makkers veel meer bezig. De vraag, wat ze antwoorden zouden, wanneer ze straks in Algiers voor de keus zouden worden gesteld. Voor de moeilijke keus.

Er waren er onder de makkers, wie de slavernij zo afschrikte, wie het leven onder de zeerovers zo lokte, dat ze al half besloten waren dienst te nemen. Er waren anderen – de meesten! – die zich vast voornamen, dienstnemen te weigeren, er mocht dan van komen wat wilde. En dezen probeerden hun weifelende maats te overtuigen, dat een roversleven

voor een eerlijk zeeman niet te aanvaarden was. Vechten tegen eigen landslui...! Leven van moord en diefstal! Misschien zou je dan nog gedwongen worden, om Mohammedaan te worden bovendien!

Aan dat laatste had Geurt nog niet eens gedacht – toen één van de makkers er over begon, had hij zich met schrik afgevraagd, of Joost mogelijk... Die overlegging sprak hij echter niet uit – zelfs niet tegen Pieter Reyling.

En toen bereikte de galei de haven van Algiers. De mannen in het ruim merkten het: het water stroomde langzamer langs de scheepswand; aan dek waren geluiden, waaruit op te maken viel dat de riemen werden gestreken, dat meertouwen werden overgegooid, dat ankers werden uitgebracht... Nu lag het schip stil – nu schoven de loopplanken naar de wal.

In spanning wachtten de mannen: aan hun verblijf in het donkere ruim zou een einde komen; door de stad zouden ze gevoerd worden naar... Ja, naar waar? Naar wie?

Aan hun verblijf in het ruim kwam een einde: het valluik werd opgelicht en ze werden naar dek gebracht.

Door de stad werden ze gevoerd: onder gewapend geleide en gevolgd door een joelende menigte. Door een scheldende menigte. Door een menigte, die met stenen en straatvuil naar hen smeed!

Dat laatste was spoedig afgelopen: één van de begeleidende rovers keerde zich nijdig naar de mannen en jongens, die wierpen. – snauwde hun enkele woorden toe. Toen hield het gooien op – maar het joelen en schelden bleef.

De weg leidde omhoog, door smalle straten met aan weerszijden witte huizen. Naar het paleis van de dey: ze werden voor de beheerser van Algiers geleid, die kostbaar gekleed aan het eind van de zaal op een divan zat. Een tolk stond naast hem – gelukkig Joost niet, zag Geurt. En in naam van zijn meester stelde die tolk de vraag, die de mannen geweten hadden, dat komen zou. De vraag: rover of slaaf.

Wie kozen voor dienst op de Algerijnse schepen werden naar die schepen gebracht – „vrije” mannen onder nieuwe makkers; wie weigerden zich tot het rovershandwerk te verlagen werden weggevoerd naar de gevangenis. Een somber, grijs gebouw, met zwaar-getraliede vensters in de hoge muur. Daar binnen vonden ze een menigte nauwe, vuile

slaapplaatsen – de slaapplaatsen van de slaven, die overdag in huis of op de akkers moesten arbeiden, en 's nachts hier werden opgeborgen. Nog waren ze van hun werk niet teruggekeerd – het was daarvoor te vroeg op de dag. De nieuw-aangekomenen moesten op die terugkeer wachten, eer ze voor zichzelf op een plekje konden beslag leggen. Ze kropen bij elkaar in één van de hoeken – wachtten . . .

Langzaam kroop de tijd.

Daar ging opnieuw de deur open – een man kwam binnen en keek zoekend rond. Dan liep hij op de Hollanders toe. Geurt zag hem komen – Geurt herkende hem: Joost!

„Zo, dus jij bent liever slaaf dan zeeman,” begon Joost, zodra hij zijn broer had ontdekt.

Die keek op. „Nee,” zei hij. „Liever slaaf dan rover.”

De ander lachte. Rover! Zo erg was dat niet! Je was zeeman – en of je dan voer op een schip van de heren Staten of op een schip van de dey!

„Zo denken wij er niet over,” zei Pieter Reyling, en Geurt: „Als moeder wist, hoe jij hier leefde . . .”

Joost haalde de schouders op – scheen het toch beter te vinden, het gesprek niet in deze richting voort te zetten.

„Je hebt zelf gekozen – je moet het zelf weten. Misschien verander je nog wel van gedachten.”

„Nooit.”

Weer schokschouderde Joost. Dan – veranderend van onderwerp – vroeg hij: „Hoe was het met moeder, toen je uit Amsterdam ging? En hoe lang is dat geleden?”

Toen vertelde Geurt – en zijn broer luisterde zwijgend.

Ook de anderen luisterden – tot Geurt zweeg.

„Dan ga ik nu,” zei Joost, terwijl hij opstond. Maar de stem van Pieter Reyling hield hem terug.

„Jij hebt anders gekozen dan wij,” zei die, „en naar jij zegt, moet ieder dat voor zich zelf weten. Daar denk ik anders over – wat een man doet, moet hij niet alleen zelf weten, maar dat moet God óók weten. Dat wéét God ook.” Hij wachtte even – dan stelde hij plotseling op de man af de vraag: „Toen jij onder die Algerijnen dienst nam, ben je toen ook Mohammedaan geworden?”

Getroffen zag Joost hem aan: op die vraag was hij niet verdacht ge-

weest. Hij aarzelde met zijn antwoord – een aarzeling, die het antwoord raden deed.

„Nu,” drong Reyling aan.

Weer die schouderschok – die onverschillige schouderschok.

„Och, wat geeft dat nou. Als je zegt, dat je Mohammedaan wordt en als je doet of je Mohammedaan bent, heb je een heel wat makkelijker leven hier. En je hoeft niet altijd te menen wat je zegt?”

„Dan ben je een huichelaar,” viel Geurt uit.

„Erger dan een huichelaar,” zei Pieter. „Want” – en hij zag Joost recht in het gezicht – „dat zul jij je nog wel herinneren: „Zo wie Mij verloochen zal voor de mensen, die zal Ik verloochen voor Mijn Vader, Die in de hemelen is.” En als je Mohammedaan geworden bent, dan heb jij de Here Jezus verloochend.”

„Met jouw praatjes heb ik niets te maken,” grauwde Joost. Hij was nijdig.

„Dit zijn mijn praatjes niet,” gaf Reyling terug. „Dat weet jij best. En dat het mijn praatjes niet zijn, maakt voor jou de zaak heel erg.”

„Wacht maar eens – over een paar weken zul je wel anders praten. Dan zul je wel gemerkt hebben, hoe erg de zaak voor jou zelf is!”

Joost keerde zich om – liep met driftige passen naar de deur, rukte die open en stapte naar buiten. Met een slag viel de deur dicht.

In de zonnige straat stond de broer van Geurt een ogenblik stil – toen sloeg hij de weg in naar de haven. Zijn makkers wilde hij zoeken, zijn makkers van de roof-galei. Praten en lachen, drinken en dobbelen wilde hij met hen – om te vergeten, wat die oude matroos, die oude landsman-van-hem had gezegd. Om te vergeten dat woord: „Wie Mij verloochen zal . . .”

Het werd voor Geurt een hard leven. Hij was als slaaf toegewezen aan één van de Algerijnse rover-kapiteins, die een eind buiten de stad een soort landgoed bezat: een groot, wit huis, omgeven door tuinen en landerijen. Daar werkten zijn slaven. 's Morgens werden ze er heen gedreven van uit hun sombere gevangenis; de hele dag zwoegden ze in de brandende zon onder een paar opzichters, die niets door de vingers zagen en dadelijk met de zweep klaar stonden om een slaaf, die een ogenblik rustte, weer aan te jagen: als de avond viel ging de afgebeulde troep terug naar het